

І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 2004. – 422 с. **11. Поташник М. М.** Как развивать педагогическое творчество? / М. М. Поташник. – М. : Знание, 1987. – 197 с. **12. Савченко О. Я.** Дидактика початкової освіти / Олександра Яківна Савченко. – К. : Грамота, 2012. – 504 с. **13. Сластѣнин В. А.** Педагогика : инновационная деятельность / Виталий Александрович Сластѣнин. – М. : Педагогика, 1997. – 342 с.

УДК 378 + 37. 014.24

Сергій Білоконний

ПЕДАГОГІЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Білоконний С. П. Педагогічне освітнє середовище як умова формування професійної позиції майбутнього вчителя.

У статті предметом дослідження є педагогічно кероване середовище як умова активізації професійної позиції майбутніх учителів, розкриваються його можливості у формуванні цього складного особистісного утворення як важливого показника педагогічного професіоналізму. Основою організації педагогічного освітнього середовища є діалогічний підхід, що передбачає взаємодію, співпрацю й творчість майбутнього вчителя.

Ключові слова: професійна позиція, умова, педагогічне середовище, майбутній учитель, педагогічний професіоналізм, діалогічний підхід, навчальний процес.

Белоконный С. П. Педагогическая образовательная среда как условие формирования профессиональной позиции будущего учителя.

В статье предметом исследования выступает педагогически регулируемая среда как условие активизации профессиональной позиции будущих учителей, раскрываются ее возможности в формировании этого сложного личностного образования как важного показателя педагогического профессионализма. Основой организации педагогической образовательной среды выступает диалогический подход, который предполагает взаимодействие, сотрудничество и творчество будущего учителя.

Ключевые слова: профессиональная позиция, условие, педагогическая среда, будущий учитель, педагогический профессионализм, диалогический подход, процесс обучения.

Belokonnyi S. P. Pedagogical educational environment as the condition of formation a professional position of a future teacher.

In this article the subject of investigation is pedagogically controlled medium as the condition of activization of professional position of future teachers, opportunities of formation of this difficult personal learning is opened as an important index of pedagogical professionalism. The grounded dialogical approach to the of investigation is pedagogically controlled medium.

Key words: professional position, condition, pedagogical medium, future teacher, pedagogical professionalism, dialogical approach, process of learning.

Сучасна потреба у якісних педагогічних кадрах значно підвищує вимоги до університетської підготовки майбутніх спеціалістів. Проблема підготовки вчителя до педагогічної діяльності завжди була й залишається однією з актуальних. Увагу

багатьох дослідників було акцентовано на виявлення сутності цього педагогічного феномену, його специфічних особливостей, шляхах формування активної професійної позиції студентів в умовах університетської підготовки.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє говорити про те, що роз'язання означеної проблеми пов'язане з пошуком оптимальних педагогічних умов, що забезпечують результативність загальної фахової підготовки і формування цього складного особистісного утворення як показника професіоналізму майбутніх учителів. З-поміж умов останнім часом все більше уваги приділяється освітньому середовищу.

Питання проектування розвивального освітнього середовища, його сутнісних характеристик і структурних складників привертало й привертають увагу багатьох науковців. Проблему впливу середовища на розвиток особистості досліджували зарубіжні (В. Шивачева, Т. Стефанова, С. Гайдукевич), російські (Є. Белозерцев, Н. Крилова, В. Мастерова, А. Орлов, В. Слободчиков, В. Ясвін) та вітчизняні (К. Гавриловець, Н. Гонтаровська, Л. Кондрашова, А. Кузьмінський) науковці.

У загальному сенсі «середовище» розуміється як оточення. Найчастіше під навколишнім середовищем мається на увазі та чи інша сукупність впливів і умов, що оточують людину [9, с. 41].

Нині науковці не мають спільної думки щодо визначення поняття «освітнє середовище». Так, ряд дослідників (І. Зимня, Н. Мартишина, З. Смирнова, І. Палашева та ін.) розуміють його як систему умов, які створюються за досягнення конкретного рівня навчальної компетенції та особистісного розвитку майбутніх спеціалістів, зумовлену соціальним і просторово-предметним оточенням, засобами, прийомами й технологіями навчання, що використовуються в навчально-виховному процесі.

Освітні можливості середовища, його розвивальний потенціал обґрунтовують Л. Кондрашова, І. Федотенко, які підкреслюють значимість цього чинника в підготовці майбутніх учителів. На їхню думку, середовище характеризується інтенсивною спільною діяльністю і спілкуванням викладача й студентів, емоційно-інтелектуальною атмосферою співпраці та співтворчості.

Мета статті полягає у розкритті ролі освітнього середовища у формуванні професійної позиції майбутніх учителів в умовах університетської підготовки.

У філософській літературі поняття «умова» визначається як відношення предмета до навколишніх явищ, без яких він існувати не може. Умови визначають те середовище, обставини, в якому явище виникає, існує і розвивається [8].

За Великим енциклопедичним словником «умова» трактується як «необхідна обставина, передумова, яка робить можливим здійснення чого-небудь; умови – це правила, вимоги, використання яких забезпечує що-небудь» [1].

Н. Коршунова під умовами розуміє все те, від чого залежить інше, середовище, обстановка, у якій знаходиться предмет, без чого не можуть існувати предмети і явища [4, с. 27].

Під педагогічними умовами ми будемо розуміти взаємозумовлену сукупність компонентів, що забезпечують успішну реалізацію керованого освітнього середовища як засобу формування професійної позиції майбутніх учителів у процесі університетської підготовки.

У науковій літературі отримали теоретичне обґрунтування різні групи умов. Перша група умов пов'язана з індивідуально-психологічними особливостями студентів. Усі умови цієї групи об'єднані необхідністю позитивної мотивації до

педагогічної діяльності, усвідомлення її як особистісно-значущої. У межах цієї групи умов виокремлюють:

- наявність певного рівня сформованості моральних цінностей студентів ще в довшівській період;
- прийняття професійно-моральних установок свідомістю майбутніх педагогів;
- розвиток професійно спрямованих інтелектуальних сил і здібностей студентів;
- орієнтація на поєднання духовних і професійно-ціннісних інтересів;
- засвоєння професійних норм й принципів у процесі їх усвідомлення, переживання і особистісного прийняття;
- стимулювання мотивації професійного зростання.

Аналіз педагогічної практики дозволяє говорити про те, що становлення професійної позиції майбутнього вчителя визначається наявністю у них моральних цінностей. Накопичення досвіду професійної поведінки поєднується з процесом формування професійно-ціннісних переконань студентів, розвитку їх емоційно-вольової сфери, закріплення навичок етичної поведінки.

Не менш значущою групою умов, пов'язана з організацією педагогічної підготовки як творчої діяльності студентів. Ця група умов детермінує систему педагогічної діяльності, її професійну спрямованість, реалізацію педагогічної взаємодії і співпраці, залучення студентів до активної діяльності.

Професійна позиція з погляду теорії діяльності характеризується як діяльність, елементом якої є дії і вчинки, що характеризують стиль діяльності і спілкування вчителя, його ставлення до вчительської професії. Сукупність професійних дій і вчинків створюють основу професійної поведінки. О. Леонтьєв уважав, що дія – це процес, підпорядкований поставленій меті.

Не менш значущою умовою є організація освітнього педагогічного середовища на принципі педагогічної взаємодії та співробітництва, що надає йому гуманістичної спрямованості. Цей принцип дозволяє вчителю: а) ставити учня в позицію активного суб'єкта навчання; б) розвивати його здібності до самоуправління; в) організовувати процес навчання як рішення навчально-пізнавальних проблем на основі діалогу з учнями.

Третя група умов пов'язана з діяльністю викладачів та рівнем їх готовності до творчої педагогічної роботи. До умов цієї групи пропонує віднести:

- професійну компетентність викладачів вищої школи;
- грамотне використання ними педагогічних технологій;
- наявність методичного забезпечення навчальних дисциплін;
- створення творчої атмосфери в навчальному процесі вищої школи.

З-поміж сукупності умов, які забезпечують успішність формування професійної позиції студентів у процесі фахової підготовки, звертає увагу Л. Кондрашова, є необхідність створення педагогічно керованого освітнього середовища. Формування професійної позиції майбутнього вчителя передбачає проектування його діяльності в певному освітньому середовищі, яке дозволяє якнайкраще виявити його професійні можливості та здібності, творчий стиль діяльності і ставлення до обраної професії [5, с. 136].

Освітнє середовище, підкреслює А. Кузьмінський, – це сукупність природних, соціальних і педагогічних чинників, які безпосередньо й опосередковано впливають на професійне становлення майбутнього фахівця. Освітнє середовище впливає на становлення студентів як його суб'єктів шляхом залучення їх до педагогічного

процесу, що має професійно-педагогічну спрямованість. Проблема полягає в тому, щоб перетворити університети на педагогічно регульоване, культурно-освітнє середовище, у межах якого студенти змогли б набути досвіду активної професійної позиції [6, с. 100].

Вища школа покликана забезпечити умови задля становлення особистості, здатної позитивно ставитися до професії педагога і творчо працювати в обраній професійній галузі. Виховання такої особистості далеко не стихійний процес. Воно потребує цілеспрямованих зусиль усього колективу вищої школи, орієнтованих на створення інтелектуально-емоційної і духовно-моральної атмосфери, де кожен студент бачив би перед собою приклад моральності, духовності, професійної відповідальності й обов'язку в особі професорсько-викладацького складу.

У роботах філософів і педагогів велику увагу приділено соціальному й культурному середовищу. На думку дослідників, процес становлення особистісного образу повинен проходити в умовах, спрямованих на підтримку процесів розвитку індивідуальності, духовності й моральності. Н. Крилова вважає, що особистість може реалізувати себе в середовищі завдяки культурним практикам, які відтворюють зразки культурного життя, організують проектний досвід, надаючи змогу кожному діяти на особистісному рівні, активно й відповідально [7].

В освітньому середовищі університету перетинаються різні чинники (соціальні, культурні), що тісно взаємозв'язані між собою й зумовлюють один одного, визначають характер впливу середовища на особистість, її творчий розвиток і професійне становлення.

Соціальний чинник освітнього середовища розглядається як конкретне місце демонстрації можливостей людини, що дозволяє задовольнити її потреби в контактах з соціальним світом, ступінь пізнання, отримання і привласнення можливостей соціальних умов на основі їх суб'єктивного сприйняття.

Поняття «освітнє середовище» становить сукупність умов, що забезпечують результативність освітнього процесу і становлення особистості як професіонала. У цьому важливу роль має взаємодія, взаємовплив суб'єкта та освітнього середовища. Освітнє середовище, з одного боку, є органічним складником механізму розвитку особистості, з іншого, – забезпечує результативність освітнього процесу у її професійно-творчому становленні. Середовище покликане стимулювати професійне зростання майбутніх учителів, допомагати їм набутти впевненості в адекватності професійного вибору, адаптувати їх до реальної педагогічної діяльності й умов, у яких вона відбувається, створити механізми допомоги й підтримки індивідуальності, активізувати професійну позицію.

Завдання викладача полягає в тому, щоб створити таку атмосферу на навчальних заняттях, яка б якнайбільше відповідала професійним установкам та інтересам студентів, їхнім бажанням щодо оволодіння педагогічними знаннями, потребам у самовдосконаленні і професійному зростанні.

Основними характеристиками освітнього середовища є:

- наявність настанови й позитивної мотивації на педагогічну діяльність як важливого чинника формування професійної позиції майбутнього вчителя;
- здійснення цілеспрямованої, систематичної підготовки студентів до опанування педагогічної теорії й досвіду творчого стилю діяльності, вдосконалення рівня активності їх професійної позиції;
- задоволення викладачів і студентів від взаємостосунків, взаємодії, співпраці і співтворчості в навчально-виховному процесі;

- наявність сприятливого емоційного клімату на різних етапах становлення професійної позиції;
- налаштованість учасників педагогічного процесу на позитивний результат;
- продуктивність формування професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки.

Педагогічне освітнє середовище становить ефективну систему керування, засновану на співпраці викладача і студентів, коли висуваються перед ними нові завдання, стимулюється і спрямовується їхня активна діяльність щодо формування професійної позиції.

Професійна позиція – це важлива характеристика професіоналізму майбутнього вчителя. Її становлення передбачає дотримання сукупності педагогічних умов, поєднання яких сприяє успішному подоланню труднощів, що мають місце у процесі формування цього складного особистісного утворення. З-поміж сукупності цих умов важливе значення належить керованому освітньому середовищу, яке забезпечує активізацію професійної позиції майбутніх учителів і результативність їхньої педагогічної діяльності.

Література

1. Великий енциклопедичний словник [за ред. О. Прохорова]. – К. : Генеза, 1991. – 495 с. 2. **Гайдукевич С. Е.** Организация образовательной среды в условиях интегрированного обучения: учеб.-метод. пособ. / под общ. ред. С. Е. Гайдукевич, В. В. Чечета. – Минск : БГПУ, 2008. – 98 с. 3. **Гонтаровська Н. Б.** Вплив освітнього середовища на розвиток особистості школяра / Н. Б. Гонтаровська. – Одеса : СЛОВО, 2007. – 168 с. 4. **Коршунова Н. Л.** Единство и различие значений терминов «условие» и «средство» в педагогике / Н. Л. Коршунова // Новые исследования в педагогических науках / Сост. И. К. Журавлев, В. С. Шубинский. – М. : Педагогика, 1991. – [Вып. 1(57)]. – 96 с. 5. **Кондрашова Л. В.** Высшая педагогическая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы / Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог, 2007. – 474 с. 6. **Кузьминский А. И.** Образовательная среда как фактор становления будущего профессионала-гражданина / А. И. Кузьминский // Формиране на гражданина и професионалиста в условията на университетското образование: сб. с научни статии. – Габрово : «ЕКС-ПРЕС» ООД, 2013. – С. 100–102. 7. **Крылова Н. Б.** Культурология образования / Н. Б. Крылова. – М. : Народное образование, 2000. – 180 с. 8. **Философский словарь** / ред. И. Т. Фролов. – М. : Политиздат, 1987. – 588 с. 9. **Ясвин В. А.** Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.

УДК 378.22:373.3:[004]

Леся Дзюба

ШЛЯХИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОЗНАЙОМЛЕННЯ УЧНІВ З ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ

Дзюба Л. Г. Шляхи підготовки майбутніх учителів початкової школи до ознайомлення учнів з ІКТ.

У статті проаналізовано зміст підготовки майбутніх учителів початкових класів у напрямку ознайомлення учнів з ІКТ. Розглянуто основні теоретично-методичні аспекти такої підготовки та висвітлено можливі шляхи підготовки вчителя початкової школи в умовах інформатизації сучасного суспільства. Автором запропоновано напрямки підвищення якості підготовки майбутніх фахівців у галузі